

Використання компетентнісного підходу для ефективної соціалізації студентської молоді в процесі виховання у ЗВО The 5th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (January 22-24, 2020). Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. 1111p, Pp. 938-947

УДК 371:378

**ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ
ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ
ВИХОВАННЯ У ЗВО**

Сєваст'янова Олена Анатоліївна,

к.п. н., доцент

ДЗ «Луганський національний університет імені Т.Г. Шевченка»

м.Старобільськ, Україна

by.elena.sev@gmail.com

Анотація: Стаття містить якісний аналіз специфіки компетентнісного підходу, доведено необхідність його використання в організації і проведенні виховного процесу у вищій школі. Розглядається зміст соціальної компетентності особистості, обґрунтовано п'ять ключових компетентностей, що забезпечують успішну соціалізацію студентської молоді. Проаналізовано основні особливості щодо застосування компетентнісного підходу до оцінки рівня соціалізації студентської молоді.

Ключові слова: компетентнісний підхід, виховний процес у ЗВО, соціалізація, студентська молодь.

У сучасних динамічних соціально-політичних умовах однією з важливих задач вищої освіти є підготовка нової генерації інтелектуальної, управлінської, культурної еліти суспільства, орієнтовану на послідовну реалізацію демократичних цінностей в своєму приватному житті та професійній діяльності. Для здійснення цього завдання сама вища школа повинна стати послідовно демократичною. Студентська молодь являє собою специфічну

соціально-демографічну групу, система виховних впливів на неї повинна носити винятково делікатний, особистісний характер. Така постанова проблеми відповідає загальній логіці педагогічного впливу на хід і результати соціалізації особистості, при якій у якості провідного чинника розглядається процес виховання.

Проблеми соціалізації активно досліджувались у вітчизняній і зарубіжній науці протягом усього ХХ століття. Найбільший внесок зробили Н.Заверико, І.Зверєва, Ю.Загородній, О.Кушак, Н.Лавриченко, С.Савченко, С.Харченко та ін. [3, 5, 6]. Водночас, на загальному фоні соціалізаційної проблематики відчувається дефіцит досліджень, де об'єктом є студентська молодь, а сам соціалізаційний процес протікає в такій специфічній сфері, як виховна діяльність.

Говорячи про педагогічні підходи до організації виховного процесу, треба відзначити, що складною проблемою теоретично-методологічного характеру є вибір тих педагогічних підходів, які якнайповніше відображали б специфіку організації виховної діяльності у ЗВО.

Метою цієї статті є визначення компетентнісного підходу та його використання до організації процесу виховання у закладах вищої освіти України як процесу соціалізації в сучасних умовах.

На основі вивчення літератури, практики реалізації виховної діяльності в системі закладів вищої освіти ми прийшли до висновку, що однією з найважливіших умов забезпечення ефективності побудови і реалізації виховного процесу в сучасному ЗВО є гармонізація використання педагогічних підходів в процесі виховної діяльності, а саме компетентнісного. Необхідність його використання в організації й проведенні виховного процесу у вищій школі пов'язана з низкою чинників.

По-перше, з потребою в принципово новій оцінці результатів виховної діяльності, що спиратиметься не на формально-кількісні показники, а на їх якісне оцінювання. По-друге, звернення до ідей компетентності продиктоване також тим, що вони відповідають стратегічній лінії на реалізацію положень

Болонської конвенції. По-третє, компетентнісний підхід обрано нами як соціально-педагогічну умову соціалізації студентства ще й тому, що в ньому інтегровано педагогічний і соціальний компоненти соціалізації, тобто її внутрішню й зовнішню сторони („я знаю, як це зробити”, „я вмію застосувати це в реальному соціумі”). По-четверте, ми вважаємо, що ідеї компетентнісного підходу щодо системи вищої освіти відображають новий європейський погляд на результативність виховного та соціалізаційного процесів.

Поняття компетентності виникло на фоні появи й широкого розповсюдження у вітчизняній педагогіці нових ідей, спрямованих на модернізацію наявної системи освіти. По суті, ідея компетентнісного підходу – одна з відповідей на питання про вектор подальшого розвитку української системи освіти.

Компетентнісний підхід становить собою фундаментальний напрям, у якому синтезується нове теоретичне знання – ключові компетенції як результат освітньої та виховної діяльності. Під „компетентністю” розуміються загальна здатність і готовність особистості до діяльності, заснована на знаннях і досвіді, набутих завдяки навчанню, орієнтованих на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі, а також спрямованих на її успішне включення в трудову діяльність.

У нашому дослідженні ми оперуватимемо поняттям соціальна компетентність, яка відображає результат цілеспрямованих педагогічних зусиль, спрямованих на розвиток соціальності студента, а її показниками є рівні розвитку суб’єктних якостей особистості, які виявляється не стільки в професійній галузі, скільки в реальному суспільному й повсякденному житті – в спілкуванні, міжособистісних відносинах суспільній діяльності та ін. Вибір саме соціальної компетентності, яка в рамках класифікацій різних авторів майже завжди постає як ключова, продиктований і тим, що, на думку різних авторів (І. Зимняя, Ж. Делор, Н. Рототаєва), „соціальна компетенція/компетентність може розглядатися як загальне соціальне поняття, що свідчить про рівень соціалізації людини” [4, с. 27].

При цьому ми підкреслюємо, що в принципі соціальними є компетентності в широкому значенні цього слова, бо вони виробляються, формуються в соціумі. Вони соціальні за своїм змістом, оскільки виявляються в цьому соціумі. Просто соціальні компетентності, на відміну від професійних або навчальних, більшою мірою характеризують взаємодію людини із суспільством, соціумом, іншими людьми.

Соціальні компетенції тісно пов'язані не тільки із соціалізаційним процесом, але й з виховним. На цей взаємозв'язок указують різні автори. Так, І. Зимня вважас, що соціальні компетентності виявляються в упевненій поведінці, у здатності змінювати свою поведінку залежно від ситуації [4]; багато авторів відзначають, що соціальна компетентність виявляється в здатності працювати в команді, у комунікації, розв'язанні конфліктів та ін..

Як бачимо, згадані якості формуються здебільшого саме в процесі виховної діяльності, що є ще одним свідченням про можливість оцінювати результати виховного процесу з позицій компетентнісного підходу, а саме за допомогою соціальної компетентності.

Введення в практику компетентнісного підходу потребує розробки моделей його функціонування в системі вищої освіти України.

Провідною повинна стати соціалізаційна модель розвитку особистості, що ґрунтується на такому понятті, як соціальна компетентність. Розробляючи таку модель, слід урахувувати, що в теорії соціалізації, та й у соціальній педагогіці в цілому, використовується поняття „соціалізованість”, яке трактується як „рівень соціалізації особистості в певному соціальному інституті на конкретному часовому відрізку, що визначається за заздалегідь заданими параметрами й вимірюється у верифікаційних показниках” [6, с. 132].

Компетентнісний підхід орієнтований перш за все на вироблення власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їхню авторську апробацію, адаптацію до особливостей мислення, психоемоційної сфери, ціннісних орієнтацій особистості. Останніми роками деякі вітчизняні педагоги звертаються до поняття компетентності як до основного критерію освіченості й

соціалізованості особистості, це пов'язано з необхідністю дійсно підготувати випускника до активної й компетентної участі в житті суспільства.

Специфіка компетентнісного підходу у ЗВО виявляється в тому, що він орієнтований не тільки на навчальний процес – його результати значною мірою визначаються ступенем участі студента у виховній діяльності. Саме виховна діяльність сприяє формуванню в студентів специфічних умінь громадської діяльності, розвиткові здібностей до організаторської роботи, умінь працювати в команді. Таким чином, соціальна компетентність не може бути ототожнена з отриманням диплома, вона скоріше пов'язана з додатковими передумовами розвитку спеціаліста, з його особистісним потенціалом і життєвими установками.

Резюмуючи загальнотеоретичні положення щодо застосування компетентнісного підходу до оцінки рівня соціалізації студентської молоді, зробимо декілька основних висновків.

По-перше, компетентнісний підхід до оцінки рівня соціалізації особистості потребує позбавлення від стереотипного сприйняття її як простої композиції знань і відповідних їм поведінкових норм. В основі його лежить ідея цілісного, суб'єктного досвіду розв'язання проблем у суспільній галузі.

По-друге, специфіка компетентнісного підходу полягає в тому, що оцінювати рівень соціалізації студентської молоді ми будемо не за формальними показниками, що використовуються в традиційній знаннєво-просвітницькій парадигмі – знання, елементарні вміння й первинні навички, а за реальною участю студентів у різноманітних формах громадського життя в університеті, у ході якої вони можуть виявити свою компетентність. Ця особливість компетентнісного підходу визначає специфіку організації дослідної роботи, в основу якої покладено не комплекс штучно проведених заходів, а реальну участь у виховній діяльності при постійній педагогічній підтримці й моніторингу.

По-третє, ми виходимо з того, що у закладах вищої освіти оволодіти вказаними вміннями тільки в процесі навчання неможливо. Вихід ми вбачаємо

в наданні студентам можливості реалізації виховних проектів, які в контексті особистісно-орієнтованого підходу розглядаються як своєрідна соціальна творчість. Такі проекти найбільш продуктивно створюються й реалізуються в позанавчальній діяльності.

По-четверте, для розуміння сутності компетентнісного підходу важливо пам'ятати, що він передбачає не відтворення засвоєних істин і репродукування чужого досвіду, а створення власного „суб'єктного” готового „продукту”. Ним може бути нова ідея, алгоритм розв'язання складної проблеми, знання, оригінальний підхід до розуміння завдання та ін. Навіть стиль мислення, що визначає суспільну діяльність особистості, може розцінюватися як результат її компетентності, оскільки в цьому випадку відбуваються структурні зміни, що визначають її як творчу особистість, яка саморозвивається.

По-п'яте, специфіка компетентнісного підходу до оцінки рівня соціалізації полягає в тому, що з його допомогою вдається інтегрувати знання й інформованість особистості з конкретними вміннями й навичками діяльності.

У контексті сказаного центральною постає проблема відбору змісту соціальної компетенції, яка є центральною для виховного процесу у ЗВО. В основі такого відбору лежить розуміння головних цілей освітньої діяльності, структурний зміст соціального досвіду й практики, а також основні види діяльності, з якими студентів доведеться стикнутися в житті.

Технологічні аспекти потребують визначення специфічного набору якостей, що становлять зміст соціальної компетентності студента. Оскільки загальноприйнятої концепції соціальної компетентності в Україні поки немає, ми розробили авторський варіант її змістовного боку, поданий у вигляді базових умінь, що забезпечують успішну соціалізацію студентства. У їх основі – специфічні вміння, що відображають здатність студента розв'язувати проблеми й адекватно орієнтуватися в ситуаціях, що спонтанно виникають у соціумі. До них ми відносимо:

- уміння в практичному житті виконувати соціальні ролі громадянина, члена колективу, члена громадського об'єднання, політичної партії, органу

самоуправління, виборця, громадського лідера;

- уміння критично оцінювати свої здатності до суспільно-політичної діяльності, до занять, пов'язаних з виконанням громадських обов'язків, орієнтуватися в мінливих ситуаціях, працювати із засобами масової інформації, формувати власну суспільно-політичну й громадянську позицію;

- уміння будувати взаємини з людьми в суспільній, соціально-економічній і політичній галузях, керуватися етичними нормами, прийнятими в цьому сегменті соціальних відносин;

- уміння рефлексувати власну поведінку й об'єктивно оцінювати суспільну дійсність, критично ставитися до власних досягнень й адекватно оцінювати досягнуті успіхи.

- уміння орієнтуватися в середовищі спілкування й діяльності різноманітних соціальних груп, у державних і адміністративних структурах, у правових нормах і правилах, політичних, суспільних, загальнолюдських цінностях.

Крім того, ми згодні з І. Зимньою в її аналізі соціальної компетенції [4]:

- компетентність збереження здоров'я як основи буття людини як соціальної, а не тільки біологічної істоти, де основним є усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності людини;

- компетентність громадянськості як основи соціальної, суспільної сутності людини як члена соціальної спільності, держави;

- інформаційно-технологічна компетентність як здатність користуватися, відтворювати, удосконалювати засоби й способи отримання й відтворення інформації в друкованому й електронному вигляді;

- компетентність соціальної взаємодії як здатність адекватного ситуаціям установаження взаєморозуміння, уникнення конфліктів, створення клімату довір'я;

- компетентність спілкування як здатність адекватної ситуаціям взаємодії знаходження вербальних і невербальних засобів і способів формування й

формулювання думки при її породженні й сприйнятті рідною й нерідною мовами.

Таким чином, ми виділяємо з трьох груп ключових компетентностей п'ять власне соціальних: компетентності збереження здоров'я, громадянськості, соціальної взаємодії, спілкування, інформаційно-технологічна.

Відповідно, ці п'ять визначених нами ключових соціальних компетентностей, як і все інші ключові компетентності, характеризуються п'ятьма компонентами: а) готовністю до прояву особистісної властивості в діяльності, поведінці людини; б) знанням засобів, способів, програм виконання дій, рішення соціальних і професійних завдань, здійснення правил і норм поведінки, що складає зміст компетенцій; в) досвідом реалізації знань, умінь; г) ціннісно-смысловим ставленням до змісту компетенції, його особистісною значущістю; г) емоційно-вольовою регуляцією як здатністю адекватно ситуаціям соціальної і професійної взаємодії регулювати прояви компетентності.

Таким чином, можна зробити висновок, що компетентнісний підхід у загальній палітрі підходів є оптимальним варіантом розгляду такого складного явища, як результати виховання. Його застосування посилює практичну орієнтованість виховного процесу, акцентує необхідність поглиблення операціональної сторони результатів. Застосовування компетентнісного підходу не суперечить традиційному знаннєвому, але суттєво розширює його зміст власне особовими складовими, в основі яких лежить суб'єктність людини.

Сказане переконує, що використання компетентнісного підходу у вищій школі дозволяє вийти на принципово новий рівень оцінки результатів виховного процесу, тобто оцінювати не застигли статистичні показники, а динаміку розвитку особистості, реально управляти процесом соціалізації.

Список літератури

1. Антонова О.Є., Маслак Л.П. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. С.81-109.

2. Антонюк Л.Л., Василькова Н.В., Ільницький Д.О. та ін. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід. Київ: КНЕУ, 2016. 61 с.
3. Заверико Н.В., Зверева І.Д. Історико-теоретичний аналіз досліджень проблеми соціалізації особистості: Соціальна педагогіка і адаптивність особистості . Київ. міжрегіон. ін.-т удоскон. вчителів. Суми: ВВП Мрія, 1994.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. М.: ИЦ ПКПС, 2004. 41 с.
5. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы: монографія. К.: ВІРА-ІНСАЙТ, 2000. 444с.
6. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2004. 455с.